

V ŽIALI MÔŽEME NÁJST ÚTECHU V LÁSKE

Laurent H. Boetsch

Všetci nachádzame počas svojho života texty, ktoré akoby nás neustále pozývali k tomu, aby sme sa k nim vracali a opakovane ich čítali. Sú to texty, ktoré sa vyvíjajú súbežne s nami ako ľudskými bytosťami a každým ďalším čítaním nám prinášajú nové objavy – v prvom rade o textoch samotných, ale aj o nás a svete, v ktorom žijeme.

Osobne medzi takéto najvýznamnejšie texty radím sériu krátkych básní od španielskeho básnika Antonia Machada (1876 až 1939) inšpirovaných chorobou a neskoršou smrťou jeho mladej nevesty Leonor. Báseň zložil v čase jej choroby a smrti v roku 1912, odvíja sa v nej Machadovo vyrovnávanie sa s tragédiou, zármutkom, bolesťou a smútkom zo smrti Leonor. Najskôr je to neutíchajúca nádej, keď leží v chorobe, potom hnev z jej smrti, neskôr popieranie jej neprítomnosti, rezignácia a nakoniec zmierenie. Toto je možno normálny ľudský cyklus a aj keď si nemyslím, že Machado ponúkol nejaký jedinečný pohľad na túto tematiku, recitujem jeho básne spamäti alebo ich opakovane čítam pomaly, aby vynikla vznešenosť vyjadrených postojov, jednoduchosť výrazových prostriedkov a krása použitého jazyka. V tom tkvie originalita týchto textov. Najdôležitejšie je však to, čo ma tieto verše učia o tom, ako máme žiť svoj život, a to nielen v ťažkých časoch, ale za každých okolností. Machado nám aj v hĺbke svojej úzkosti pripomína, že v zúfalstve môže byť nádej, v bolesti súciti a v žiali môžeme nájsť útechu v láske.

Vybral som z tohto cyklu päť básní, ktoré ilustrujú vývoj Machadovej skúsenosti. V prvej básni s názvom *Suchému brestu* sa Machado, ako náruživý pozorovateľ prírody, konfrontuje s blížiacou neodvratnosťou Leonorinej smrti, pričom sa veľmi ľudsky, zúfalo pridŕža aj poslednej slamky nádeje:

USCHLÉMU JILMU

Starý jilm, bleskom v púli rozražený
a dubnovými dešti,
kvetnovým sluncem ztrouchnivělý v dřeni,
vyrazil hrstkou nových ratolestí.

Staletý jilm, stojící na úbočí,
jež líže Duero... Bělavou kůru
na kmenu, rozežraném červotoči,
třísní mech, jenž se žlutě plazí vzhůru.

On není jak to zpěvné topoloví,
střežící cestu a tok tiché řeky,
kde hnízdí hnědí slavíkové v křoví.

Mravenčí vojska v zástupech už věky
zlézají jeho kmen a přes pukliny
pavouci tkají šedé pavučiny.

Dřív než tě srazí, jilme na Dueru,
sekyrou rubač jednou k podvečeru,
a tesař ze vsi potom promění tě
v dobytčí jařmo či oj k žebříňáku,
dříve než rudě vzplaneš na úsvitě
z ohniště v chýši kdesi u chudáků,
bydlících u silnice,

dříve než budeš vyrván za vichřice
a smeten dechem hor, jež bíle hoří,
dřív než tě odnese proud jako snítku
úvaly, srázy k moři,
rád bych si, jilme, zapsal do sešitku
něhu tvé větve, znovu rozpučelé.
Mé srdce dme se celé
vstříc životu a světlu právě tak
a čeká znovu z jara na zázrak.

Soria 1912

Po jej smrti sa Machado obracia proti Bohu, ktorého „vôľa sa stala“ (ako sa zvykneme modliť), ale ktorý necháva básnika na dne samoty a zúfalstva zmietat' sa v mori ničoty:

CXIX

Señor, ya me arrancaste lo que yo mas queria.
Oye otra vez, Dios mío, mi corazón clamor.
Tu voluntad se hizo, Señor, contra la mía.
Señor, ya estamos solos mi corazón y el mar.

Pre Machadove verše je charakteristický svet snov, predovšetkým dáva priestor snom pri prebúdzaní a v tomto básnickom cykle sa na okamih pokúša stlmiť svoj žiaľ tým, že si vyvoláva spomienky na svoju stratenú lásku uprostred jednoduchej prírodnej scenérie ... To mu v jeho žiali poskytuje štipku nádeje.

CXXII

Zdalo se mi, žes mě vedla
 vybílenou pěšinou
 po zelených lukách vzhůru
 k horám, jež se modře pnou,
 k modré výši nad hřebeny
 jasnou ranní tišinou.

Cítil jsem tvou ruku ve své,
 doprovodnou ruku tvou,
 a tvůj dětský hlas zněl ve mně
 jako ten zvon oblohou,
 nový nedotčený zvonek,
 když zní z jara jitřní mhou.
 A ten hlas, ta tvoje ruka
 zdála se tak pravdivou!...
 Naděje, žij! Kdo zná, kdo ví,
 co z nás hroudy zasypou!

Predsa len sa však neubráníl tomu, aby sa mu vybavilo stretnutie so Smrťou pri Leonorinej posteli a v nádherne nežnej básni vyjadril svoj pocit rezignácie a prijatia:

CXXIII

Una noche de verano
 -estaba abierta el balcón
 y la puerta de mi casa-
 la muerte en mi casa entró.
 Se fue acercando a su lecho
 -ni siguiera me miró-
 con unos dedos muy finos
 algo muy tenue rompió.
 Silenciosa y sin mirarme,
 la muerte otra vez pasó
 delante de mí. ¿Qué has hecho?
 La muerte no respondió.
 Mi niña quedó tranquila
 dolido mi corazón.
 ¡ Ay, lo que la muerte ha roto
 era un hilo entre los dos!

Nakoniec sa Machado v možno najjemnejšej, najnežnejšej a najútlejšej básni španielskej literatúry – *Josému María Palaciovi* – adresovanej jeho priateľovi opäť navracia k obrazom prírody. S týmito veršami Machado uzatvára cyklus, ktorý začal jeho poctou umierajúcemu brestu. V tejto básni, v protiklade so zánikom a chorobou starého stromu, vytvára obraz akéhosi Edenu, jarného prírodného raja uprostred zvyčajne

nehostinnej krajiny kastílskych plání, kde spolu s Leonor strávili krátky čas. Na tomto mieste necháva básnik odpočívať svoju lásku v pokoji a on sám nachádza určitý pokoj ducha a zmierenia.

CXXVI

JOSÉMU MARÍA PALACIOVI

Můj drahý Palacio,
začlo už jaro v polích
okolo cest a řeky
oblékat znovu větve na topolích?
Na horním Dueru se opoždíuje,
ale ta slast, když přijde jeho čas!...
Mají už staré jilmy
pár nových lístků zas?
Akácie jsou asi ještě holé
a na horách se bude bělat sníh.
Co Moncayo, tak růžový a bílý,
tak krásný v aragonských nebesích?
Kvetou už zase šípky
podle skal popelavých
a bílé kopretiny
uprostřed hebké trávy?
Čápkové nejspíš také
už přilétli a hnízdí na zvonících.
Osení asi raší,
černavé muly stojí v oranicích,
sedláci sejí opožděnou setbu
v dubnových přeháňkách. A včely sají
vonící tymián a rozmarýnu.
Jsou fialky? Co švestky, rozkvétají?
Ba ani pytlák, jenž má pod kabátem
píšťalu na vábení křepelky,
nebude chybět... Drahý Palacio,
pějí už slavičkové podle řek?
S kyticí prvních růží
a kosatců, až v sadech vypučí,
vyprav se jednou v modrém podvečeru
nahoru k Espinu, kde ona spí...

Baeza 29. dubna 1913

Antonio Machado: *Kastílské pláně*, Praha, SNKLau, 1962, preložil Jan Vladislav.
Text L. H. Boetscha preložil Igor André.